

*Garrelt van Borssum Buisman
cavalerist, geheim agent
en verzetsman*

EEN STILLE HELD

Chris de Bouter

WalburgPers

EEN STILLE HELD

Chris de Bouter

EEN STILLE HELD

*Garrelt van Borssum Buisman
cavalerist, geheim agent
en verzetsman
1915-1991*

WalburgPers

De uitgave van dit boek werd mede mogelijk gemaakt door de Koninklijke Landmacht, de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting en de Koninklijke Vereniging van Ridders der Militaire Willems-Orde.

Afbeelding omslag

Garrelt van Borssum Buisman tijdens de mobilisatie, Nijnsel (n.b.)
voorjaar 1940

Omslagontwerp

Erwin Bomans^{BSNO} Leucq!, Hof van Twente

Ontwerp binnenwerk

Karel Meijer, KM Grafisch Werk, Utrecht

© 2020 Chris de Bouter, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2020 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen
te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt
verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

ISBN 9789462494725

NUR 689

Inhoudsopgave

Voorwoord 7

Verantwoording 9

1. Jeugd in het museum 11
2. Mobilisatie 21
3. Meidagen 1940 27
4. Kareol 33
5. Op weg naar de vrijheid 42
6. Over de oceaan 59
7. In Engeland 68
8. Het Bureau Inlichtingen 76
9. Aan de slag als geheim agent 85
10. Opvangen van nieuwe agenten 106
11. Wantrouwen en wrijving in het verzet 122
12. Terug naar Londen? 137
13. Arrestatie, verhoren en veroordeling 141
14. Ontsnapping uit Duitsland 151
15. De laatste maanden voor de bevrijding 162
16. Naar het Korps Insulinde op Ceylon 171
17. De eerste fase van de opbouw van de *stay behind*-organisatie in Nederland 184
18. 1948: een jaar waarin veel gebeurde 194
19. De verdere opbouw van de Nederlandse *stay behind*-organisatie 203
20. De laatste jaren 219

Levensloop Garrelt Andreas van Borssum Buisman 227

Bijlage 1 Organisatie van de Nederlandse cavalerie op 1 mei 1940 229

Bijlage 2 Tekst van de regeringsboodschap voor de Ordedienst van juni 1942 230

Bijlage 3	Koninklijk Besluit benoeming Van Borssum Buisman tot Ridder der 4e Klasse der Militaire Willems-Orde	231
Bijlage 4	Organisatieschema National Clandestine Service	232
Noten		233
Geraadpleegde bronnen		238
Namenregister		246
Lijst van afkortingen		253

Voorwoord

Over het verzet in de Tweede Wereldoorlog zijn veel boeken geschreven en ook nu, meer dan zeventig jaar na het einde van die oorlog, gebeurt dat nog steeds.

Het onderwerp blijft boeien, mede omdat de beschrijving van verzetsactiviteiten mensen aanzet tot zelfreflectie: ‘Hoe zou ik zelf in dat soort omstandigheden hebben gehandeld?’ Bij de biografieën, die zijn geschreven door en over verzetsmensen ontbrak nog de levensbeschrijving van Garrelt van Borssum Buisman.

Hij vocht in de meidagen van 1940 op de Grebbeberg, ontsnapte uit Nederland en bereikte via Frankrijk, Spanje, Curaçao, de Verenigde Staten en Canada uiteindelijk Engeland. Als geheim agent gedropt in Nederland zorgde hij voor inlichtingen voor de regering in Londen. Hij werd gearresteerd door de bezetter en ter dood veroordeeld, maar wist te ontsnappen uit een rijdende trein, waarbij hij diverse zware blessures opliep.

Ondanks de uitputting door de eindeloze ondervragingen door de Sicherheitsdienst en de bedreiging met foltering gaf hij nooit iets prijs. Met zijn doorzettingsvermogen overwon hij het voedselgebrek tijdens zijn gevangenschap en de verwondingen bij zijn ontsnapping. Na de bevrijding werd hij benoemd tot Ridder in de Militaire Willems-Orde.

Garrelt was niet het soort man dat graag in de schijnwerpers staat. In tegenstelling tot sommige andere personen uit het verzet heeft hij ook nooit de behoefte gevoeld om zijn memoires te schrijven, ofschoon hij over sommige periodes van zijn leven wel dagboeken bijhield en achteraf notities maakte van bepaalde gebeurtenissen.

In dit boek wordt zijn levensloop beschreven, van zijn jeugd in de jaren voor de oorlog tot en met zijn werk in de tijd van de Koude Oorlog, toen een bezetting van Nederland door het Warschaupact niet werd uitgesloten en daarop in planning en met voorbereidende maatregelen werd geanticipeerd.

Garrelt werkte vele jaren in een van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten die in NAVO-verband informatie uitwisselden en op deelgebieden samenwerkten, welke activiteiten als eerste bekend werden via de Italiaanse dienst die de schuilnaam 'Gladio' gebruikte.

Garrelt was een man, die zich nooit op de voorgrond drong, die grote moed en doorzettingsvermogen toonde, een recht door zee gaand cavalerieofficier, die met scherp inzicht en tact wist te opereren in het spanningsveld tussen de naar Londen uitgeweken vertegenwoordigers van de regering en het verzet in Nederland en zo een belangrijke bijdrage leverde aan het verzet tegen de bezetter.

Verantwoording

In het voorjaar van 2017 vroeg brigadegeneraal der cavalerie b.d. J.M.A. Thomas, erelid van het bestuur van het Museum Nederlandse Cavalerie, mij of ik een biografie wilde schrijven over Garrelt Andreas van Borssum Buisman. Dat was iets waar ik even over wilde nadenken. In mijn werkzame leven had ik vele nota's, rapporten en verslagen geschreven en na mijn pensionering had ik voor het Engelandvaardersmuseum een aantal korte levensbeschrijvingen vervaardigd over Engelandvaarders afkomstig uit de cavalerie, maar dit was iets geheel anders. Mijn conclusie was dat ik de uitnodiging en de uitdaging moest aanvaarden. Het leven van Garrelt Buisman op zich was een interessant onderwerp en het was een mogelijkheid om een beperkte bijdrage te leveren aan het levend houden van de herinnering aan de strijd om de vrijheid die zich nu 75 jaar geleden in ons land en daarbuiten afspeelde.

Bij de voorbereiding van deze biografie heb ik veel steun gehad van Jo Thomas die mij stimuleerde en veel materiaal aandroeg dat nog niet eerder was gepubliceerd en van Evert-Jan Vinkhuijzen en de staf van het Museum Nederlandse Cavalerie. Zij zorgden ervoor dat dat ik alle boeken en documentatiemateriaal kreeg die ik meende nodig te hebben. Ook de leden van de meelescommissie, Duco Brongers, Sierk Plantinga, Ben Schoenmaker, Jo Thomas en Evert-Jan Vinkhuijzen, wil ik graag danken voor hun constructieve commentaar. Hetzelfde geldt voor Louise Tietge die zorgde voor het bewerken van het omvangrijke beeldmateriaal uit de collectie van de familie Van Borssum Buisman en Willem Plink die waardevolle adviezen gaf voor de uitgave van het verhaal.

Tenslotte dank ik de kinderen van Garrelt Buisman, Machteld en Warmold, niet alleen voor al het archiefmateriaal dat ik mocht gebruiken,

maar ook voor de gesprekken waarin zij mij hun herinneringen aan hun vader overbrachten.

Chris de Bouter,
oud-reserve eerste luitenant der huzaren,
Gorssel 2020

Jeugd in het museum

Garrelt Andreas van Borssum Buisman werd op zondag 26 september 1915 geboren in het zogenoemde Fundatiehuis in de Damstraat in Haarlem. Dat huis hoort bij het Teylers Museum. Het is het huis waar Pieter Teyler in de achttiende eeuw gewoond heeft en waarachter later het museum is gebouwd, het oudste museum van Nederland. Garrelts vader, Hendrik van Borssum Buisman, was namelijk in 1913 benoemd tot 'kasteleyn' van de Teylers Stichting. Dit oud-Nederlandse woord betekent niet alleen herbergier of waard, maar onder meer ook slotvoogd of bevelhebber van een vesting. Tegenwoordig zou men die functie omschrijven als directeur/conservator. Pieter Teyler was een rijke Haarlemse laken- en zijdefabrikant en bankier. In de geest van de Verlichting die in de achttiende eeuw ook in Nederland doorbrak wilde hij niet alleen de behoeftigen ondersteunen, maar ook godsdienst, wetenschap en kunst aanmoedigen. Bij zijn dood in 1778 liet hij een grote collectie munten en penningen, boeken, prenten, tekeningen en zeldzame voorwerpen na en een groot geldbedrag. In zijn testament had hij bepaald dat zijn collectie en zijn vermogen in een stichting moesten worden ondergebracht die zijn idealen zou moeten helpen verwezenlijken. De 'Directeuren', de vijf bestuurders van de nieuwe stichting, die de nalatenschap van Teyler moesten beheren, richtten daartoe ook twee genootschappen op: Teylers Eerste Genootschap of Godgeleerd Genootschap en Teylers Tweede Genootschap of Wetenschappelijk Genootschap. Deze genootschappen hielden zich in eerste aanleg vooral bezig met het uitschrijven van prijsvragen en het organiseren van lezingen en discussiebijeenkomsten. Maar ook besloten de Directeuren, dat aan de wensen van Teyler het beste uitvoering kon worden gegeven door een openbaar museum en een openbare bibliotheek op te richten waarin zijn collectie kon worden ondergebracht en geëxposeerd. Achter het Fundatiehuis lieten zij daarom het museumgebouw met zijn fraai gedecoreerde Ovale Zaal bouwen. Het Fundatiehuis was het

woonhuis van de kasteleyn en daar vergaderden de Directeuren. In zijn testament had Teyler bepaald dat de kasteleyn bij voorkeur een kunstenaar moest zijn om de samenhang tussen kunsten en wetenschappen te benadrukken. De kasteleyn moest de bemiddelaar zijn tussen de vele specialismen die in Teylers Museum zouden samenkomen en diende te waken voor het handhaven van de algemene lijn van en de samenhang in de collectie van het museum.

Vader Hendrik van Borssum Buisman (1873-1951) had als portretschilder gewerkt in Den Haag en was docent geweest aan de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen in Rotterdam. In de tuin van het museum kreeg hij de beschikking over een atelier. Garrelt werd vernoemd naar zijn grootvader van vaderskant, Garrelt Buisman (1840-1916), een remonstrantse predikant. Zijn moeder, Jeannette Catharina Marie Sleeswijk (1880-1934), kwam uit een doktersgezin en behoorde tot de Waalse kerk, oorspronkelijk de kerk van in de zeventiende eeuw naar Nederland gevluchte Hugonoten. In deze kerk wordt nog steeds in het Frans gepreekt. Garrelt ging met zijn moeder van tijd tot tijd mee naar deze kerk en hierdoor leerde hij zich goed in het Frans uit te drukken. Hij had een twee jaar oudere zuster, Johanna Antonetta Elisabeth (1914-1965), en een drie jaar jongere broer, Jan Hendrik (1919-2012). Zijn zuster Johanna, ging theologie studeren en trouwde met de vrijzinnige predikant Felix Bobeldijk, zoon van een kunstschilder. Zijn broer Jan Hendrik (Jan) nam in zijn studententijd actief deel aan het Delfts studentenverzet. Later hielp Jan als agent van de 'Zwitserse weg' bij het verzorgen van de communicatie tussen bezet Nederland en de regering in Londen via Zwitserland. Deze Zwitserse weg was een inlichtingendienst die door ds. W.A. Visser 't Hooft, algemeen secretaris van de Wereldraad van Kerken in oprichting in Genève op verzoek van minister-president Gerbrandy was opgezet. Na de oorlog werd Jan beeldhouwer en in 1973 werd ook hij conservator/kasteleyn van het Teylers Museum.

De kinderen Van Borssum Buisman hadden een onbezorgde jeugd in het Fundatiehuis. De familie leefde sober, maar de kinderen hadden in het oude pand met zijn vele kamers en drie zolders alle ruimte om te spelen en er was nog veel meer ruimte in de zalen van het Teylers Museum met de daar tentoongestelde technische instrumenten en fossielen.

Fundatiehuis Teylers Museum, Damstraat 21 Haarlem (het lichtere huis met vier verdiepingen) waar Garrelt van Borssum Buisman werd geboren.

De kinderen mochten daar eigenlijk niet spelen, maar deden het toch wel. Ook de grote tuin van het museum was een heerlijke plek voor hen. Hun moeder wist nooit waar zij ze kon vinden. Garrelt was als kind al ondernemend, hij hield van fysieke uitdagingen. Hij had zijn eigen vrienden, maar trok ook veel op met zijn jongere broer. Volgens zijn broer hadden zij duidelijk verschillende karakters. Jan was dromerig en filosofisch, Garrelt was praktisch ingesteld, hij was geen groot lezer, maar had wel een grote belangstelling voor geschiedenis, zijn goede geheugen was daarbij een groot voordeel. Al jong begon hij munten te verzamelen, die keurig en heel precies werden ondergebracht in door hemzelf vervaardigde plateaus met onderschriften. In deze hobby werd hij gestimuleerd door A.O. van Kerkwijk, directeur van het Koninklijk Penningenkabinet in Den Haag, die zelf een grote verzameling penningen en munten bezat. Van Kerkwijk beheerde ook de collectie penningen en munten van het Teylers Museum en kwam dus regelmatig in Haarlem. Van Kerkwijk was onder de indruk van de serieuze manier waarop Garrelt zijn collectie opbouwde en gaf hem daarbij raad. Elk jaar kreeg Garrelt een waardevolle munt van hem. Garrelt bleef Van Kerkwijk na diens pensionering bezoeken en zou later zijn collectie erven.

Garrelt van Borssum Buisman met familieleden in 1919, v.l.n.r. Eddy Sleeswijk (neef), met op de arm (broer) Jan van Borssum Buisman, Hannie de Block (nicht), Hansje van Borssum Buisman (zuster), Garrelt en Gerda Sleeswijk (nicht).

In 1929 begon de grote economische crisis die de wereld en ook Nederland teisterde. In het Fundatiehuis merkte men daar niet zoveel van. Het Teylers Museum was een onafhankelijke stichting met een eigen vermogen waar geen ontslagen vielen. In deze tijd van economische neergang zag vader Buisman kans om Haarlemse kunstenaars financieel te helpen door schilderijen voor het museum aan te kopen. Tijdens vakanties in Duitsland in het begin van de jaren dertig werd de familie de opkomst en het aan de macht komen van het nationaalsocialisme gewaar. Vader Buisman was politiek niet actief, maar stemde wel altijd op de liberale Vrijheidsbond. De opkomst van de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) in Nederland vond de familie verschrikkelijk, maar volgens Jan werd het gevaar ervan onderschat. De wereld van het Teylers museum bleef een oase. Een grote schaduw viel over het gezin toen moeder Jeannette in 1934 na een lange ziekte overleed. Garrelts vader ving toen voor de beide zonen het verlies van hun moeder op

FAMILIARCHEF VAN BORSSUM BUISMAN

*Schoolfoto Garrelt van Borssum
Buisman, tien jaar oud.*

zorgzame wijze op. Hun zuster Johanna studeerde toen al in Leiden. Er kwam een huishoudster, Engeltje, die heel lekker kookte volgens Garrelt. Een goede maaltijd zou zijn hele leven belangrijk voor hem blijven. Garrelt ging na de lagere school naar het Stedelijk Gymnasium in Haarlem, maar na een jaar verwisselde hij dat gymnasium voor de HBS aan de Zijlvest in Haarlem, die hij zonder problemen doorliep. Volgens zijn broer Jan was hij een echte bèta.¹Hij trok veel op met vrienden als Herman Friedhoff, Frank Thooft en de kinderen Bierens de Haan uit Bloemendaal, maar toch het meest met zijn broer Jan. Samen bouwden zij radio's waarvoor zij de antennes bevestigden op het dak van het museum. Garrelt tenniste en hockeyde veel, vooral in Bloemendaal. Hij viel ook goed bij de meisjes en toen hij wat ouder werd kwamen er ook vriendinnen.

Hij slaagde in 1935 voor zijn eindexamen HBS-B en ging kort daarna, op 16 september van dat jaar, in militaire dienst. Hij kwam op bij het vie Regiment Veldartillerie in Leiden en werd geselecteerd voor de officiersopleiding op de School Reserve-Officieren der Bereden Artillerie